

УДК 811.161.2'42(091)

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/54\(2024\).121-140](https://doi.org/10.17721/um/54(2024).121-140)

Ірина КОЧАН, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-5709-2933

e-mail: kim1950@i.ua

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

БАРВИСТИЙ СВІТ ПОЕЗІЙ АНАТОЛІЯ МОЙСІЄНКА

Вступ. Розглянуто барвний світ поезій А. Мойсієнка, у якому чітко окреслено мовну картину світу автора, його внутрішнє сприйняття довкілля через колір. Аналіз здійснено в лексико-семантичному аспекті; враховано граматичне і словотвірне вираження барвопозначень, що дозволило чітко окреслити ментальну свідомість письменника, його мистецьку особистість, яка виступає невід'ємною частиною поезій автора, формує настрій твору, його неповторність. Уживання колірної гами невід'ємне від ідіостилію письменника, що визначає творче обличчя автора, проявляється в його поглядах на явища природи та людське життя.

Методи. Описовий, контекстологічний, трансформаційно-стилістичний.

Результати. У поезії А. Мойсієнка барви позначають явища природи, служать засобами змалювання пейзажів, портретів, явищ навколишнього світу, передають настрій ліричного героя, змальовують як абстрактні поняття, так і конкретні предмети. Усі ці барвні образи увібрали глибину національної культури, народної психології, індивідуального світобачення митця.

В арсеналі автора як ахроматичні, так і хроматичні барви; барвні лексеми виражені різними частинами мови: прикметниками, іменниками, дієсловами, прислівниками, які мають різну структуру, передають різну насиченість кольору, характеризуються неоднаковою синтагматикою з різним асоціативним полем.

Висновки. Барвний світ поезій Анатолія Мойсієнка – це його життя, довкілля, рідна земля, люди, що його оточують, тобто яскравий, різноманітний національно-культурний часопростір, у якому перебуває ліричний герой авторових поезій. Колористична парадигма поетичних творів митця охоплює найширший пласт семантикопозначень предметів і явищ навколишнього світу,

портретних і внутрішньопочуттєвих характеристик. Кожна барва стає індивідуальним маркером поетичного тексту, може змінюватися за колірним тоном, насиченістю і ясністю, що дозволяє досить точно і в той же час образно означувати навколишній світ і ліричного героя в ньому.

Ключові слова: барви поезій, семантика барволексем, авторська картина світу, ідіостиль, А. Мойсієнко.

Вступ

Віршований текст – це різновид художнього тексту, з наявністю ритму, мелодики, який має свій зміст і форму, що функціонують під впливом екстралінгвальних, соціокультурних, психологічних та інших чинників. Поезія А. Мойсієнка – це філософія буття, виняткова характеристика емоційно-психологічного стану людини, характеристика навколишнього світу. Кожен автор має свою мовно-зображальну картину світу – всебічну й багатогранну. Засобами вираження емоційної та мисленнєвої ознаки автора часто стають барви, виражені словом. Вони посідають ключові позиції в семантико-стилістичному аспекті поетичного мовлення. Мовна специфіка барвоназв у художніх творах вказує на ідіостиль митця, на особливості його творчої манери.

Актуальність дослідження. Мова сучасної поезії постійно розширює семантику кольорономенів, однак залишається одним із малодосліджених аспектів індивідуально-авторської картини світу митця, зокрема на рівні семантико-функціональної характеристики кольорономенів у образно-динамічній системі художнього тексту.

Мета дослідження – системний аналіз барвної лексики у творах А. Мойсієнка, що здійснюється на основі таких методів: описового (передбачає процедури нагального аналізу та систематизування досліджуваних одиниць); контекстологічного (аналізується семантика мовних одиниць у єдності з їхнім оточенням), трансформаційно-стилістичного (пов'язаного з інтерпретацією лексико-семантичних структур у тексті).

Об'єктом дослідження є активно вживані в поезії лексичні одиниці зі значенням кольору. *Предметом* – семантичні, структурні і функціональні особливості колористичної лексики у поетичних текстах. Основним матеріалом дослідження стала збірка А. Мойсієнка “Вибране” (2006), а також поезії збірки “Зелен-кущ на кам'янім узбіччі” (2022).

У поезії та прозі сучасних авторів барви привертають до себе все більше і більше уваги літературознавців, мовознавців. Одні дослідники зупиняються на творах одного автора й описують гаму кольорів, притаманних творчій манері письменника (В. Стефаника, М. Коцюбинського, М. Хвильового, Б. Лепкого) – І. Бабій; Т. Шевченка – А. Критенко, інші описують один колір в палітрі конкретного письменника: *білий* (Г. Чупринки) – О. Кузьміна, О. Олеса – О. Сидоренко, чи *білий* колір у кількох письменників (Л. Ставицька); *червоний* у різних авторів (А. Порожнюк), *синій* (І. Бабій), *сірий* (Л. Грибова). Кольороназви у фразеології досліджували Л. Бойко та С. Сабліна. Стилїстичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко розглянула Г. Губареват. Класифікацією барволексем української мови займалися А. Критенко, А. Кириченко й ін.

Історію назв кольорів в українській мові подали В. Горобець, О. Дзівак, Г. Півторак. Проблема семантики кольоративів і їхньої естетичної значущості в художньому тексті розглядали в наукових працях І. Бабій, В. Дятчук, С. Єрмоленко, Л. Пустовіт та ін. Поетику колірних символів висвітлено в дослідженнях С. Єрмоленко, О. Рудь, Л. Шилунової. Мовознавці досліджували також мовні концепти у творах письменників, різноманітні класифікації позначень кольорів.

Про творчість А. Мойсієнка написано чимало цікавих досліджень, зокрема мову його поезій аналізували В. Берковець, Н. Бойко, Г. Вокальчук, О. Гарачковська, Н. Гуйванюк, В. Калашник, М. Плющ, Х. Сторожук, І. Хлистун та ін. Епітети детально дослідила Т. Рудюк, метафори були в полі зору А. Білозуб, Л. Кравець, порівняння в поезіях Анатолія Мойсієнка описала О. Мацько. Проте барвне слово в його творчості далеко не завжди привертало увагу дослідників, більше – принагідно.

Результати

Пласт лексики на позначення кольорів є носієм багатого інформаційного матеріалу. Вивчення кольоропозначень здійснюється в різних напрямках. Людина сприймає колір не лише фізіологічно, а й душевно. Барва – природний колір, забарвлення, тон, колорит, відтінок, а також характер.

Кожний із них властивий різний спектр сполучуваності з іншими лексемами: 1) максимально широкий; 2) середній; 3) мінімальний. Зокрема, в поезії А. Мойсієнка спостерігаємо таку синтагматику барвопозначень:

- **білий** (бик, день, сніг, камінь, кінь, прапор, пісок, світ, пелюсток...); **біла** (ромашка, тінь, чайка), **біле** (пекелля, коріння, тіло, плаття берізки...), **білі** (острівці снігу);

- **чорний** (гриф, креп), **чорна** (земля, тінь), **чорне** (дерево, небо, світіння), **чорні** (брови, віконниці, соняхи); ці кольори здебільшого контрастують поміж собою: **чорні і білі** (фігури), **чорне** дерево на **білому** піску;

- **сивий** (газда, дощ, маестро, страх), **сива** (голова, качечка), **сиве** (сонце українське), **сиві** (грона);

- **сірий**: **сіре** (небо), **сірі** (ночі);

- **сизий**: **сизі** (обніжки);

- **блакитний** (картузик); **блакитна** (височінь, музика, хвиля, стеля...), **блакитне** (око), **блакитні** (долоньки, дисертації, проліски);

- **голубий** (сад, манеж), **голуба** (стезя), **голубе** (небо), **голубі** (вагони, морози, овали хмарин, ранки, тополі);

- **синій** (вітер, дощ, птах, лід, кит, травень), **синя** (брама, волошка, заполоч відлиги, лампа, світлотінь, хмара), **синє** (місто, озеро, поле, плесо, тло океану), **сині** (вікна, дзвони, журавлі, іскри);

- **жовтий**: **жовті** (жолуді), **жовтогруді** (синички);

- **черлений** (дснь), **черлене** (світаннячко, шемрання), **черлені** (кетяги);

- **червоний** (мак), **червоне** (вогнище китайки);

- **багряний**: **багряна** (тінь);

- **рожевий**: **рожева** (окалина);

- **фіолетовий** (свєтр), *фіолет* (неба);

- **зелений** (барвіночок, віадук, моріжок, сад, сміх, поїзд, степ, хміль), *зелена* (кора, неділя, рана, оаза, травичка, собітка, Тройця), *зелене* (жито, листя, вишиваннячко, небо), *зелені* (гаї, віадуки, леви, свята, стрічки);

- **золотий** (дош, каблучок, пожежник), *золота* (кульбаба, рибка, Родощ, слава, пектораль), *золоте* (есе, рядно, узлісся), *золоті* (вітри, громи, пожежі, клешні, шоломи);

- **срібний** (усміх, невід), *сріблистий* (іній), *срібна* (вервечка, ніч, осінь, течія), *срібне* (плесо), *срібні* (струмки, шати).

Як бачимо, домінують *біла, синя, зелена* барви.

Спостерігаємо і поєднання декількох кольорів: *жовто-зелена* (пляшка), *голуба білосніжність*, *золоте-голубе* (тіло джмеля), *яскраво-червоне* (сонце), *голубувато-сірі* і *червоно-цегляні* (хмари).

Позначення барви притаманне здебільшого *прикметникам*, які інколи мають коротку форму: *зелен-* (бір, дуб, гай, ліс), або у своєму складі афікси, що дещо змінюють семантику кольору до його посилення чи послаблення, тобто позначають різний ступінь вияву колірної ознаки. **Посилення:** *темнюща* вість, *празелений* (ліс); **послаблення,** неповноти вияву, наближення до барви: *сріблистий* (іній), *жовтава* (жилка кленового листка); може входити до складу композитів: *сивочолий* (конюх), *золотolistий* (плагіат), *рожевобокі* (снігурі), чи юкстапозитів: *жовто-зелена* (пляшка), *голубувато-сірі* і *червоно-цегляні* (хмари), *чорнющо-чорна* (тінь); *пребілий-білий* (сніг). Кожен колір може змінюватися у трьох напрямках: за колірним тоном, насиченістю і яснотою.

Позначення барви може передаватися іншими частинами мови:

- **іменниками:** *фіолет* неба, *вранішня синь*, *струмить блакиттю*, *злотом люльку креше*, *небесна голубизна*, складної побудови: *білосніжність*, *синьовир*, *синьоліт*, *синьозір*, *синьоирій*, *чорносміх*, *чорногруддя* дум, *голуба білосніжність*, *сміється чорнослово*, чи юкстапозитної структури: *білодзвоном-бетоном*;

- **прислівниками:** *біло-біло*, *кров'ю червоно* стіка, *льон цвіте синьо*, *срібно* пестить скроні пил дорожній, *зашумувало зелено* листя, *засвітилася зелено* кора, *світлофор... горить червоно*

в міжвітті перехрестя; **чорнохмарно** утилось небо, **синьогриво** даль підперезав;

• **дієсловами**: хмара *присиніла*, сад *відзеленів*, соняхи *зчорніють*, морозець перший *посріблив* покоси, дієслівними формами: *золочена* дуга місяця, *золочена* кокарда місяця.

Існують у лексиці автора й барви за подібністю до іншого предмета: **бузкові** (відсвіти), **вишневе** (небо), **яблуневе** (надвечір'я), **малинове** (плече), **трояндовий** (туман).

Барва – це важливий чинник, який допомагає художникові слова виразити думки і відчуття. Зрозуміти її позначення – це проникнути в глибини підсвідомості письменника, осягнути своєрідність його творчої лабораторії, індивідуальні риси авторського бачення. Зрозуміло, що в кожного митця своє вміння використовувати кольори, своє осмислення тої чи тої проблеми.

У поезії А. Мойсієнка барвна лексика виступає на означення: 1) явищ природи; 2) рослинного і 3) тваринного світу; 4) пейзажів; 5) портретних замальовок; 6) абстрактних понять; 7) виробничо-побутових предметів; 8) емоційного стану, настрою, стану душі, внутрішніх переживань. Нижче наведемо приклади.

1. Явища природи: *До Дніпра прийшла у гості **Синя** хмара з високості. Ось тобі мої гостинці – **срібен** дощик у рукав (398)¹. Випурхнули грози в **золотих** громах (401), Довкола одна **зеленилюка** (421). Ти все ще бачитимеш таке **голубе** небо (422); <...> з **блискучої** пластмаси виокруглю **яскраво-червоне** сонце (428). Вітер уздовж проводів дуднить металевим холодом Час від часу в **зеленому** небі (427). В чеканні марнім **синя** хвиля... Й поезії земне коріння **Вишневим** небом зацвіте. хай сміється **чорносливо** злива, злу наперекір (Зелен-кущ, 50). І небо **чорнохмарно** утилось звучанням великоднім, велемовним (334). І **синій** лід, мов **синій** кит, У січні їй лише наснитись (42). Випурхнули грози в **золотих** громах (401).*

2. Рослинний світ: ***Блакитні** проліски тендітні мийуть ніжки (364); Лиш **синьо** льон цвіте за звичкою... <...> Де*

¹ Тут і далі у дужках вказуємо сторінки цитованих прикладів зі збірки “Вибране”, для прикладів зі збірки “Зелен-кущ на кам’янім узбіччі” зі сторінками зазначаємо скорочену назву збірки.

в синім полі й електрички чужому болю не чужі... (368). *Зелен ліс, зелен гай, зелен бір-дідуган, зелен дуб-сонцелюб, зелена травичка* (393). *Зелен-дуб – велетен, леле! Вперезався хмелем зеленим. Зелений барвіночок гінке та веселе зелене вишиваннячко до ніг йому стеле* (415). *А улітку пишно так Зацвіте червоний мак* (395). *Жовтень жовті жолуді На базар несе* (355). *Підсніжник аж сплесне в долоньки блакитні* (59). *Іще не скоро золота кульбаба срібною стане, мов вітер* (307). *Чорні соняхи... Більш не вернеться літо до вас у гості* (333). *Дорога сільська моя <...> Мене підіймала над світом весняним, щоб жити зеленому, синій волошці рівнею бути* (344).

3. Тваринний світ: *Зацвіли на годівниці Снігурі розжевовокі...* (405). *<...> І синичка жовтогрудка – всі радіти сонцю будуть* (402). *Серед осені в синім озері Сива качечка “кря” та “кря”* (396). *І тіло джмеля – золоте-голубе...* (327). *Метелик загубивсь у срібній тиші. Соловей на соломині вів соло золоте* (413). *Чи гриву збив хтось білому коневі* (30).

4. Пейзаж: *Не хочеться, щоб кінчився пейзаж – хмари голубувато-сірі і чорвоно-цегляного кольору на зеленому небі* (422). *Щогла – Що голка На синім тлі океану... Окаянно Зшивала Хвилі І небо* (304). *Маленькі білі островці снігу посеред березня* (371).

5. Портрет людини: *Через терни йшов, роздоріжжями брів, – Сяйво карих віч, смуга чорних брів...* (63). *І тил дорожній срібно пестить скроні* (349). *Суха, ледь жовтава жилка кленового листка на твоїй скорні* (118).

6. Абстрактні поняття: *Тільки слава над степом вікомним стоїть – золота, як вісонь. Метелик загубивсь у срібній тиші. У золотому вінку цвіла Березиня* (320). *Тремка голубинь враз торкнулась тебе, синє лоно вечірньої казки. А комусь голубою білосніжністю всміхається доля за чайним виголом...* (364). *За тінню – тінь, за білою – багряна, І чорна смуту навів мені...* (346) *Блакитна музика з-під абажура Струмує м'яко на папір...* (29). *Білий бик біг з гір* (410). *Соловей на соломині вів соло золоте* (413). *Світання синя брама* (346). *Упала темнюща вість* (340).

7. Виробничо-побутові предмети: *Білий камінь з альмінських кар'єрів* (Зелен-кущ, 162). <...> базарні ряди *Звиваються Зеленими віадуками* <...> (387). *Осінь витче срібний невід* (113). *Голубі в метро вагони – Мов хмарини-вітрогони* (399). *Набиває вітер золотий кисет* (355). *Зяють чорні віконниці* (340).

8. Настрій, стан душі, внутрішні переживання: *Здригнеться крик ув обімлілім тілі, Мов на пательні, у пекеллі білім Вогонь зміша формиаки і книші. Так, є вогонь ще, та нема душі* (82). *Ми молоді такі...зелено-молодо!..* (294). *Тільки слава над степом вікомним стоїть – Золота, як вісонь. Із глибинь – нам оця сонцевіть – І пекуча яса, і ясна сонцезлоть, – І блакиттю струмить, і втіша, і болить, Обпікає нам душу і плоть* (323).

Як зазначає О. Строкаль, “колір може набувати додаткових асоціативно-конотативних значень залежно від сюжету, композиції, авторського задуму, контекстуального оточення. Творячи певний колористичний простір, автор відображає барви рідної для нього природи, увиразнює та доповнює їх. У його мовотворчості номінації не лише відтворюють дійсність, але й передають авторське ставлення до неї” [Строкаль, 2018, с. 30].

Уживання колірної гами невід’ємне від ідіостилі письменника. Ідіостиль визначає обличчя письменника, проявляється в його поглядах на явища природи та людське життя, це його глибокі знання рідної мови і її використання у своїй творчості.

Барви супроводжують авторську картину світу, у якій відображено рідну для нього природу, близьких людей, передано стан ліричного героя, його внутрішній світ. Ці барвні образи увібрали глибину національної культури, народної психології, індивідуального світобачення.

За спостереженнями О. Строкаля, чи не найбільш уживаним, улюбленим кольором автора є *синій*, а також *блакитний*, *срібний* [Строкаль, 2018, с. 30–32].

Синій – символ вірності, задуми, довір’я і безкінечності. Як безкінечними бачаться морська далечінь і небесна глибина. Цей колір настільки серйозний, що аж холодний. У ньому – фарби моря, неба і прохолода землі. Образи неба і моря з їхньою епітетикою надзвичайно промовисті в поетичній мові А. Мойсієнка.

Гей, на **синьому** небі, на **блакитному** небі вишиванкою зоряний степ (17). Це забарвлення неба, якого лише торкнувся вечір, і на ньому пробивається зоряне небо. Отож, бачимо поета-художника, закоханого в рідну землю, рідну природу.

Ген **синій** птах, грудьми розсікши воду, шубовснув глухо в вир морського лона... Вдяглась швиденько. По піску пухкому Подріботіла дріботно додому (35). Образ синього птаха, який шубовснув у воду, – розбиті мрії...

Над **синім** дощем
чи над **синім** безлюднім містом –
Ліхтарі понад **сивим** бездомним дощем <...>(86).

Ідеться і про безконечність дощу, і про нічний час (бо місто вже безлюдне), а в освітленні ліхтарів синій колір змінюється на сивий.

Ще одна пейзажна замальовка: **Сині** вікна, і місто, і літо в безодні.... **Синьозір** ліхтарів, **синьовир** ліхтарів, **Синьоліт** ліхтарів **синьоурій** (86), де відтінок барви підсилено авторськими okazіоналізмами. А дощ у нічному місті у променях ліхтарів “посивів”, тобто знебарвився. Спостерігаємо круговий рух дощу, лет його крапель.

І **синій** лід, мов **синій** кит,
У січні їй лише наснитись (42).

Синій кит – дуже рідкісна екзотична тварина, яку сьогодні можна побачити хіба що уві сні. А **синій** лід – це лід вечірньо-нічної пори.

Різний рівень насичення синьої барви спостерігаємо не лише в прикметниках, а й іменниках-композицях, дієслівних формах:

Неждано так ця хмара **присиніла**
З-над Сожу, а чи, може, з-над Березина...
Трьома вітрами хмара підперезана... (Зелен-кущ, 104)

Насиченість синього кольору з домішками червоного утворює фіолетову барву. Це особливий символ філософських роздумів.

Тече ріка. І неба **фіолет** –
Мені течінню зоряно-пливкою... (28).

До групи хроматичних кольорів входить **блакитний**. **Блакитна** барва символізує справедливість, лояльність, добру славу, добрий настрій. У нижченаведених рядках – це барва неба середини весни. Вона не сіра, не сива, а саме блакитна. І цей колір відбивається у водоймі.

*Але присядем на порозі квітня...
Така **блакитна** хвиля у Десни –
Що аж до сонця височінь **блакитна** (77).*

Реальні явища природи, рослини, тварини також можуть мати блакитний колір: *Підсніжник аж сплесне в долоньки **блакитні**... (59).*

Широка символіка барви може позначати чистоту, світ душі:

***Блакитна** музика з-під абажура*

Струмує м'яко на папір... (29), тобто тиха, спокійна, умиротворена, це музика творчого натхнення...

Або і з філософським підтекстом:

*Із глибин – праглибин – нам оця сонцевіть – ... і **блакиттю** струмить, і втіша, і болить, обтікає нам душу і плоть (323).*

Або у споминах з дитинства:

*І гойднеться спомин, наче музика,
В літеплі вечірньої зорі...
Дівчинка в **блакитному** картузику
Малювала **синіх** журавлів (53),*

де **блакитний** картузик – асоціюється з молодістю, юністю, а **синій** журавель з нездійсненою мрією.

Блакитний колір має синонім **голубий** із тим самим значенням.

*Хмарин квітневих **голубі** овали
Все далі від хурдеч і від зими (80).*

*Трави нескошені квартали
Стояли в небі **голубім**... (90).*

*Ніс жовтень розмальовані валізи
Щедрот осінніх в ранки **голубі** (66).*

*І чорнозем, аж **голубий** в лемішші,
Устиг вдихнуть вже першого тепла (84).*

Голубий символізує благородство, ніжність і вірність, і легкий сум через розуміння конечності прекрасного і неповторного в людському житті та недосяжності вічного, як недосяжна небесна блакить...

Автор помічає голубі ранки не лише ранньою весною, а й ранньою осінню:

*Ніс жовтень розмальовані валізи
Щедрот осінніх в ранки голубі (66).*

Як стверджує Г. Осіпчук, “у художньому тексті відображається не лише світ поета, але й поет у цьому світі: його переконання, думки, ідеї, бажання, засудження, захоплення та інше...” [Осіпчук, 2020, с. 75].

*Левині гриви й голубий манеж –
З розгону все на кахлі із Ловині (85).*

Ці рядки натякають на місце виробництва чудових кахлів, на яких зображені епізоди циркового життя.

Психологи довели заспокійливий вплив на нервову систему людини **зеленого, салатого** кольорів. Бо це барви природи.

*За Ріпками – схили зелені...
І поїзд **зелений** весни
Стрімкіш все відходить від мене –
Крізь ночі, безсоння і сні (25).*

Зелений поїзд весни символізує не лише зміну пори року, а й зміну життєвого часу – перехід у період зрілості. Бо за семантикою **зелений** – символ природи і молодості. Він виступає кольором надії на злагоду, мир і спокій. Його можна сприймати і як колір життя.

*Дорога в стежку перейшла
І стала вже самим міжстрав'ям...
І степ – немов суцільний шлях,
Шумкий і **зелен-кучерявий** (26).*

Кожна людина по-своєму сприймає барву залежно від свого психотипу.

*Зелений сад відзеленів... і в зиму
Вніс сиву голову оголену свою (41).*

Знову характеристика барв природи, зміна кольору довкілля, що відтворено різними частиномовними категоріями.

Однак натрапляємо і на незвичне, нереальне поєднання барв з лексемами, в результаті чого з'явилися образи, яких не існує в природі, напр.:

*І гладжу гриви шовковистих левів...
Зелені леви снилися мені <...>.
Чи сон, чи яв? – лише зелений сміх,
Якого вже і стамувать несила (111).*

В одному фрагменті нерідко спостерігаємо вживання декількох барв: *І небесно світилася якусь мить зелена оаза на тому місці, де знов лежало чорне дерево на білім піску (321–322). У золотому вінку цвіла Берегиня. Зашумувало зелено листя... Засвітилася зелено кора (320). Іще не скоро золота кульбаба срібною стане, мов вітер (307)*, що дозволяє повніше відтворити картини довкілля.

Тут спинилися лише на найпоширеніших барвах у текстах Мойсієнкових поезій (з-поміж інших кольорів – також *жовтий, золотий, срібний, рожевий* тощо).

У поетичних творах А. Мойсієнка, крім барвних кольорів (хроматичних), досить поширені і ахроматичні – *білий*, з відтінками *сірого*, та *чорний*.

Білий – символ чистоти й радості. Він – нейтральний: у ньому – чарівна сила денного сонячного світла.

*Білий камінь з альмінських кар'єрів,
Білі плетива сонячних рук...
Ми не встигли тоді на прем'єру.
Так було лебедино довкруг... (Зелен-кущ, 162)*

Тут і реальні асоціації з альмінськими кар'єрами у Криму, де видобували вапняк для побудови Сімферопольського драматичного театру.

Проте залежно від контексту білий колір нерідко може передавати і почуття болю, тривоги, надто підсилений тими чи тими контрастивними кольорами, як, напр., у поезії “Полишаючи Саласпільський меморіал”:

*Сніг проліг на віки, напрямки
білий сніг,
Гулом сосон
в морозянім небі стоїть
Білодзвоном-бетоном
поміж верховіть,
Біло-біло
гранітними брилами –
Над роками і над могилами,
Над стежинами сполотнілими
білими-білими <...>.
Тільки кров'ю червоно стіка метроном
З кожним кроком моїм
там позаду, позаду...
на сніг білий (48–49).*

В іншій поезії реалії, забарвлені у білий колір, виражають, певне, і біль за втраченим часом, тією ж похиленою хвірткою біля хатини, де колись, можливо, проживав герой і проминула частина його життя. Колір синьої лампи вказує на надвечір'я... Природа переплетена з людським життям....

*Над синьою лампою білих снігів
Похилена хвіртка... і пес пелехатий...
І паморозь впала на думи нагі.
Чи ж білим снігам їх довік пеленати? (79).*

Як відомо, білий прапор є символом капітуляції у воєнних діях. У складі поетової метафори – *білий прапор снігу* – це асоціюється з підкореною альпіністами вершиною гори, очевидно, досить високої, на якій лежить сніг:

*І тут вже,
на самій вершині*

*Святкуємо
гори капітуляцію...
Нам **білий** прапор снігу*

*ліг
під ноги (44).*

Амплітуда образного осмислення навколишнього світу через білу барву – від чарівливої тендітної квітки ромашки, що немов ореол маленького сонця, притягує особливою теплотою і природною грацією (*Присмлю спориш придорожній І білу ромашку присмлю... (12)*), до *пекелля білого вогню* в іншій поезії:

*Мов правчорашній день у кунтуші,
Здригнеться крик ув обімлілім тілі,
Мов на пательні, у пекеллі **білім**
Вогонь зміша форшмаки і книші.
Так, є вогонь ще, та нема душі (82).*

Форшмак – слово німецького походження, що позначає страву з рубленого м'яса чи риби. А *книш* – житній, рідше пшеничний, виріб з борошна, що є обрядовим хлібом для вшанування предків. Поверх круглої хлібини зверху накладають маленьке хлібенятко, яке називають “душею”. Натяк на тих, хто відійшов у вічність...

У святковому ритуалі давніх слов'ян однією з емблем був *білий* кінь, що біжить по небу. Наші предки шанували білого коня, якого вважали священним. У поета читаємо: *Чи хтось розсипав пелюсток рукав? Чи гриву збив хтось білому коневі? (30)*. Це образне переосмислення весняного пейзажу, що асоціюється із цвітінням садових дерев (яблунь, вишень, слив, абрикосів, черешень...), цвіт яких поступово осипається, забарвлюючи пелюстками все довкола. І надзвичайно промовистий заключний рядок цієї поезії:

І білять хату яблуні в саду (30).

Близькою до білої барви є *сива*. Вона не входить до переліку ахроматичних назв, бо має значення: ‘яка утратила своє забарвлення, стала білою, срібlistою (про волосся)’. *Зелений*

сад відзеленив... і в зиму Вніс **сиву** голову оголену свою (41). Цей колір у поезії уособлює зміну пір року.

*Ірпінь, Ірпінь... Вже й замело перони
Снігами несходимими, як вічність.
І вірші знов читав я... **Сиві** грона
Мені багаттям дихали у вічі (33).*

Колір диму має сивуватий відтінок. Він може позначати також і забарвлення шерсті або пір'я тварин: *Серед осені в синім озері **Сива** качечка “кря” та “кря”... (396).*

Отож, біла барва в поезії має широкий спектр позначень, переносних уживань.

Протилежна білому – **чорна** барва. Це ахроматична безбарвна група. **Чорний** – символ темряви, зла і смерті. Взагалі, всіх злих сил, процесів гниття і затемнення.

Проте не завжди з епітетом **чорний** пов'язані ті чи ті негачії. Більше того, у народнопоетичній творчості, напр., постійні епітетні вирази **чорні брови, карії очі** здавно усталилися на позначення жіночої краси. Порівняймо в поета: *й мов солодкий дим з тих далеких днів – сяйво **карих** віч, смуга **чорних** брів (63).* Такі портретні характеристики як національні ознаки молодості і краси переносяться навіть на міфічні істоти:

*Святиться день твій в сяєві Дніпровім,
В моєму слові і в моїй годині...
Де Мавки чарівні та **чорноброві**
Ув оркестровім святі при калині <...> (95).*

Чорний колір може передавати і психологічний стан героя: *Мені розлука довга з Вами **чорніш** од Ваших **чорних** кіс (439).* Порівняймо також:

*Соняхи, соняхи...
Аж кружелиться
Ув очах передчасна осінь.
Чорні соняхи...
Більш не вернеться*

природи, яка може бути або дуже привабливою, умиротвореною, або навпаки: лякливою, загрозливою, страшною...

*Так грали чайки білопінно
Над морем увертюру шторму,
Що аж ставало небо чорним –
Де невпкореність левина (92).*

Хто знає і любить море, легко уявить собі білопінні хвилі, що раз по раз прагнуть напасти на морський берег. А як відомо, колір моря залежить від кольору неба. Тому на його чорному фоні піністі хвилі різко контрастують, наводючи застереження і острах, бо “у небо випускали **чорне** – надсадне блискавок світіння” (92).

Контраст білого і чорного спостерігаємо і в поемі “Чорне дерево на білім піску”: *Чорне дерево на білім піску уже не пам'ятає свого зеленого листя, своєї зеленої кори, зеленої оази, що напувала його соком... Уже не пам'ятає свого білого коріння, що провалилося крізь чорну землю у тартар (313).*

Багатобарвна характеристика опису природи у творчості А. Мойсієнка (як і в будь-якого істинного митця, коли “обрії образного бачення можуть розширюватися й звужуватися, набирати різнобарвних форм, перетинатися між собою”, трансформуючися в новий образ [Кононенко, 2018, с. 143], дозволяє окреслити засобами колористики ті чи ті пейзажні, часопросторові картини довіклля, означені, напр., певною порою року.

Ось як виглядає колористика весни: *Хмарин квітневих голубі овали Все далі від хурdech і від зими (80). Маленькі білі островці снігу посеред березня (371). Блакитні проліски тендітні мують ніжски (364). Але присядем на порозі квітня... Така блакитна хвиля у Десни –Що аж до сонця височінь блакитна (77).*

А це вже літо: *Зелен-дуб – Велетень, Леле! Вперезався хмелем Зеленим. Зелений барвіночок Гінке та веселе Зелене вишиваннячко До ніг йому стеле (415).* Природно, що ця барва є і назвою одного із національних свят: *Сьогодні Неділя Зелена, клечальна. Зелених стрічок, Любистку, М'яти, бузку Ще вчора Внесла до хати мати (378).*

А в цих рядках ідеться про осінь: *А понад озером пожовкле листя скрізь Журбою віяло <...> (440). Ніс жовтень розмальовані валізи Щедрот осінніх в ранки голубі (66); Осіннім днем на золотім узліссі Самотня сарна билася в журбі... (66).*

Нарешті зима: *І в дюнах снігових принишкла білизна мов юний гріх (310); Сніг проліг на віки, напрямки білий сніг (48). Нам білий прапор снігу ліг під ноги (44).*

Дискусія і висновки

Барвний світ поезій Анатолія Мойсієнка – це його життя, довкілля, рідна земля, люди, що його оточують, тобто яскравий, різноманітний національно-культурний часопростір, у якому перебуває ліричний герой авторових поезій. Колористична парадигма поетичних творів митця охоплює найширший пласт семантикопозначень предметів і явищ навколишнього світу, портретних і внутрішньопочуттєвих характеристик. Крім первиннозначеннєвої характеристики, барвне слово в поезії А. Мойсієнка виконує важливу асоціативно-образну, символічну функцію, стає індивідуальним маркером поетичного тексту, може змінюватися за колірним тоном, насиченістю і яснотою, що дозволяє досить точно і в той же час образно означувати навколишній світ і ліричного героя в ньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Кононенко, В. (2018). *Лінгвопоетичні етюди*. Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника.

Осіпчук, Г. (2020). Рецепція образу природи в поетичному доробку Анатолія Мойсієнка (на матеріалі збірки “Мене любов’ю засвітили скрипки”). *Актуальні питання гуманітарних наук*, 29, 3, 72–78. eUSPUIR. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13215>

Строкаль, О. (2018). Поетика кольороназв у творах Анатолія Мойсієнка. *Українське мовознавство*, 1(48), 29–36. [https://doi.org/10.17721/um/48\(2018\).29-36](https://doi.org/10.17721/um/48(2018).29-36)

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Мойсієнко, А. К. (2006). *Вибране. Поезії і переклади*. Фенікс.

Мойсієнко, А. (2022). *Зелен-кущ на кам’янім узбіччі*. Інтерсервіс.

REFERENCES

Kononenko, V. (2018). *Lingupoetic sketches*. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University [in Ukrainian].

Osipchuk, H. (2020). Reception of the image of nature in Anatoliy Moysienko's poetic work (based on the material of the collection "I was illuminated by violins with love"). *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 29. 3. 72–78 [in Ukrainian]. eUSPUIR. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13215>

Strokal, O. (2018) Poetics of color names in Anatolii Moisiienko's creativity. *Ukrainian linguistics*. 1(48). 29–36 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/um/48\(2018\).29-36](https://doi.org/10.17721/um/48(2018).29-36)

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

Moisiienko, A. K. (2006). *Selected. Poetry and translations*. Fenix [in Ukrainian].

Moisiienko, A. (2022). *Zelen-kushch na kamianim uzbichchi* [A green bush on a stone curb]. Interservis [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 12.12.23

Прорецензовано / Revised: 19.01.24

Схвалено до друку / Accepted: 23.01.24

Iryna KOCHAN, DSc (Philol.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-5709-2933

e-mail: kim1950@i.ua

Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

THE COLOURFUL WORLD OF POETRY BY ANATOLII MOISIENKO

Background. The colourful world of A. Moisiienko's poetry is analyzed in the article. The author clearly outlines the linguistic picture of the writer's world, his inner perception of the environment through the colour. The analysis is carried out in the lexical and semantic aspect, taking into account the grammatical and word-formation expression of colour designations, which allows to outline the mental consciousness of the writer, and his artistic personality, which is an integral part of the author's poems, shapes the mood of the work, its uniqueness. The use of colours is essential in the writer's idiostyle, which defines the creative image of the author, manifested in his views on the phenomena of nature and human life.

Methods. *Descriptive, contextual, transformational-stylistic.*

Results. *In A. Moisiienko's poetry, colours denote natural phenomena, serve as means of depicting landscapes, portraits, and phenomena of the surrounding world, convey the mood of the lyrical hero, and depict both abstract concepts and concrete objects. All these colourful images have absorbed the depth of national culture, folk psychology, and the individual worldview. The author's arsenal includes both achromatic and chromatic colours. Colourful lexemes are expressed by different parts of speech: adjectives, nouns, verbs, and adverbs, which have different structures, convey different colour saturation, and are characterized by different syntagmatic patterns with different associative fields.*

Conclusions. *The colourful world of Anatolii Moisiienko's poetry is his life, environment, native land, and people around him, that is, a bright, diverse national and cultural time-space in which the lyrical hero of the author's poems lives. The colouristic paradigm of the artist's poetic works covers the widest layer of semantic designations of objects and phenomena of the surrounding world, portrait and inner emotional characteristics. In addition to its primary meaning, the colourful word in the poetry of A. Moisiienko performs an important associative and figurative, symbolic function, becomes an individual marker of the poetic text. Each colour can vary in colour tone, saturation, and clarity, which allows one to define the surrounding world and the lyrical hero in it quite accurately and at the same time figuratively.*

Keywords: *colors of poetry, semantics of barvolexes, author's picture of the world, idiostyle, Anatolii Moisiienko.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.